

Красовська Ольга Олександрівна, д.пед.н., професор, завідувач кафедри початкової та дошкільної освіти (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука), krasovskaoo@i.ua

ПРОЕКТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО МИСТЕЦЬКО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

***Анотація.** У статті досліджено ознаки інноваційного середовища професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до мистецько-освітньої діяльності. Його охарактеризовано низкою умов: наявністю емоційно-сприятливого клімату та взаємостосунків співпраці і співтворчості між викладачами і студентами; створенням атмосфери, наповненої духовно-просвітницьким художньо-мистецьким змістом; формуванням індивідуально-творчого стилю майбутньої професійної діяльності; запровадженням широкого спектру організаційних форм у поєднанні з інноваційними освітніми технологіями; оновленням матеріально-технічної бази та навчально-методичного забезпечення.*

***Ключові слова:** професійна підготовка, інноваційне педагогічне середовище, вчителі початкової школи, мистецько-освітня діяльність.*

Krasovska Olha Olexandrivna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Primary and Pre-school Education (Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities, Rivne), krasovskaoo@i.ua

PROJECTING INNOVATIVE ENVIRONMENT FOR THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER'S PROFESSIONAL TRAINING TO MUSIC-EDUCATIONAL ACTIVITY

Abstract.

***Introduction.** The article examines the features of the innovative environment for the future primary school teacher's professional training to artistic and educational activities. It is characterized by a number of conditions: the presence of emotionally favourable climate and relationship of cooperation and co-creation between teachers and students; creating an atmosphere filled with spiritual and educational artistic content; formation of the individual and creative style of future professional activity; introduction of a wide range of organizational forms in combination with innovative educational technologies; updating the material and technical base and teaching and methodological support.*

Purpose. *The purpose of the article designing the innovational environment for professional training of the future teacher of the primary school to music-educational activity.*

Methods. *In our research, we used such methods as analysis and synthesis of psychological, pedagogical, and art sources, studying and generalization of the current state of future preschool teachers' professional training in the field of artistic and aesthetic education; analysis, comparison, and classification with the aim of determining the essential characteristics, criteria, and levels of future preschool teachers' subject competence in artistic and aesthetic education; pedagogical experiment with further qualitative and quantitative analysis of the results with the help of the Kolmogorov-Smirnov statistical criterion.*

Results. *Organizational and pedagogical conditions for the future primary school teachers' training in the field of arts education on the basis of application of innovative technologies will be realized through the following activities.*

1. *Creation of innovative environment for the future primary school teachers' training for artistic and educational activities aimed at ensuring self-realization of the personality of the future elementary school teacher in the field of arts education and based on development and application of intensive, interactive and informational communication forms and methods of satisfaction in the educational process; its professional-educational and artistic-creative needs.*

2. *Communicative competence is organization of communication and collaboration among students, based on understanding of the studied material, ability to speak, verbalization and listening. Interactive competence is the ability to organize interactive, effective interaction of students on the basis of innovative technologies; ability to manage teamwork. Perceptual competence is the ability to teach the right perception of each other, formation of favorable first impression and mutual understanding on the emotional and cognitive levels. Igro technical competence is a special knowledge and skills from intensive and interactive technologies of game simulation, as well as design, preparation, conduct and analysis and evaluation of the effectiveness of gaming technologies, the use of feedback techniques, summing up, reflection.*

3. *Creation of material and technical conditions, which involves the usage of modern information and communication technologies: audiovisual means, server for storing audiovisual material, electronic media for transmission and distribution of multimedia material among teachers and students, archive for preserving available materials on electronic media, access to the global Internet network.*

4. *Update the content of arts education of future primary school teachers. In order to ensure training of the future primary school teachers in the field of arts education, the curriculum includes: «Fine Arts with Methods of Teaching at Primary School», «Theory and Methods of Musical Education with the Basics of Choreography», «Bachelor» included in the curriculum of higher education. The degree of higher education «Master» includes the following subjects «Methods of Teaching the Integrated Course «Art»; «Methods of Teaching in*

Educational Field» «Art», namely mastering knowledge about the aims and means, plans and programs, modern pedagogical technologies in the field of teaching artistic and aesthetic disciplines for junior pupils and knowledge of the content, forms, methods, teaching technology and organizational principles for constructing an educational process in higher school.

Originality. *Scientific novelty and theoretical significance of the research results lies in the fact that for the first time: on an interdisciplinary level of the theoretic and methodological foundations of professional training of students of the speciality 013 «Primary Education» to artistic-educational activities as an integral pedagogical system were substantiated; the conceptual principles and the structural-functional model of professional training of future primary school teachers in the field of art education by means of innovative technologies are developed; modern approaches to training of the future teachers of initial classes training are introduced.*

Conclusion. *This article examines the features of innovative environment for the future elementary school teacher's professional training to artistic and educational activities: the presence of emotionally favourable climate and relationship of cooperation and co-creation between teachers and students; creating an atmosphere filled with spiritual and educational artistic and educational content; formation of the individual and creative style of future professional activity; introduction of a wide range of organizational forms in combination with innovative educational technologies; updating the material and technical base and teaching and methodological support.*

Key words: *professional training, innovative pedagogical environment, teachers of elementary school, artistic and educational activity.*

З метою підвищення ефективності професійної педагогічної освіти у сучасних умовах суспільного життя надзвичайно актуальною є проблема проектування педагогічної реальності, яка б уможлиблювала включення особистості у процес фахової підготовки, створювала умови набуття особистісних та професійних компетенцій, а також забезпечення соціальної успішності впродовж життя. У цьому контексті важливого значення набуває необхідність створення особливого освітнього середовища.

Чимало наукових досліджень присвячено педагогічним, організаційним, методичним умовам професійної підготовки майбутніх фахівців у закладі вищої освіти. Це наукові праці В. Андреева, Ю. Бабанського, С. Висоцького, І. Ісаєва, М. Кондрашова, Г. Назаренка, О. Ярошинської [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7]. Однак умови щодо забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в галузі мистецької освіти засобами інноваційних технологій ще недостатньо вивчені.

Метою нашої статті є дослідження ознак інноваційного середовища професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до мистецько-освітньої діяльності.

Поняття «освітнє середовище» представляє собою сукупність умов, що забезпечують собою результативність освітнього процесу в професійному становленні особистості фахівця. Ці умови становлять широке коло соціокультурних, соціально-педагогічних явищ. Соціокультурні чинники представлені сукупністю умов, в яких відбувається становлення, розвиток і формування фахівця. Як соціально-педагогічне явище воно представляє сукупність спеціально створюваних державою, суспільством умов, необхідних для формування особистості фахівця. Як педагогічне явище – це сукупність умов, в яких розгортається освітній процес і в якому вступають у взаємодію суб'єкти цього процесу з метою особистісного зростання та професійного самовдосконалення, стверджує Г. Назаренко [6, с. 12].

Як справедливо зауважує О. Ярошинська, освітнє середовище професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів формується як відкрита система і акумулює у собі цілеспрямовано створювані в освітньому просторі навчального закладу взаємодії між усіма його суб'єктами, які безпосередньо залучені до освітнього процесу. Водночас вона підкреслює, що освітні можливості середовища професійної підготовки забезпечуються не лише розвитком освітнього простору ЗВО, але й завдяки активній, творчій діяльності та розвитку суб'єктів взаємодії – педагогів і майбутніх учителів [7, с. 439].

Формування особистості майбутнього учителя початкової школи передбачає проектування його діяльності в певному освітньому середовищі, яке містить у собі умови для виявлення його професійних можливостей та здібностей, ставлення до обраної професії. Вища школа повинна забезпечити умови для становлення особистості фахівця, здатної позитивно ставитися до професії вчителя початкової освіти і творчо працювати в обраній педагогічній сфері. М. Кондрашов справедливо зазначає, що формування такої особистості потребує цілеспрямованих зусиль колективу вищої школи, орієнтованих на створення особливої інтелектуально-емоційної і духовно-моральної атмосфери, де кожен студент бачив би перед собою приклад моральності, духовності, професійної відповідальності й обов'язку в особі професорсько-викладацького складу університету [5, с. 170].

Отже, слушною є думка І. Саєва про те, що успішність професійної підготовки майбутніх фахівців початкової школи у галузі мистецької освіти засобами інноваційних технологій залежить від якості дотримання сукупності педагогічних умов. Поєднання і взаємозумовленість сукупності педагогічних умов сприяє успішному подоланню труднощів в процесі формування педагогічного професіоналізму майбутніх учителів початкової школи в галузі мистецької освіти. Незважаючи на те, що предметом значної кількості наукових досліджень виступають педагогічні умови реалізації освітніх процесів, існують різні тлумачення поняття «педагогічна умова». Вчені розуміють під терміном «педагогічні умови» обставини та можливості, від яких залежить успішність функціонування та розвитку педагогічної

системи, чинники і правила успішності життєдіяльності педагогічної системи, вимоги, яких слід дотримуватися з метою забезпечення ефективності педагогічного процесу [4, с. 86].

Визначення поняття «умови» в педагогічній науці передусім пов'язується з осмисленням цієї категорії. Поняття «умова» вживається в дидактиці при характеристиці цілісного педагогічного процесу, окремих його сторін і складових частин. На думку В. Андреева, педагогічні умови становлять результат, цілеспрямованого відбору, конструювання й застосування елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчання для досягнення дидактичних цілей [1, с. 1]. Ю. Бабанський визначає педагогічні умови як чинники, від яких залежить ефективність функціонування педагогічної системи [2, с. 115]. На думку С. Висоцького, педагогічними умовами є сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних засобів його здійснення, при забезпеченні успішного розв'язання поставленого педагогічного завдання [3, с. 92].

Реалізація педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі мистецької освіти засобами інноваційних технологій, на нашу думку, має на меті: забезпечення організаційно-педагогічного й психолого-педагогічного супроводу даного процесу; вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх фахівців; визначення змісту, організаційних форм і методів інформаційної підтримки процесу формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності в умовах загально-освітнього навчального закладу.

Психолого-педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкової школи до реалізації завдань мистецької освіти ми вбачаємо в розвитку здатності студентів педагогічних факультетів брати активну участь та виявляти дослідницьку позицію з метою критичного аналізу, осмислення й оцінки ефективності вивчення художньо-педагогічних дисциплін, формування фахових компетентностей під час педагогічної практики, ставлення до себе як до діяча-професіонала, яке виявляється в умінні модернізувати процес навчання образотворчого мистецтва, музики й естетичного виховання учнів початкової школи, зважувати та оцінювати наслідки цих змін, аргументовано повідомляти про позитивні та негативні результати іншим людям.

Важливою умовою є залучення майбутніх учителів початкової школи до активної пізнавальної та практичної діяльності задля глибокого усвідомлення ними значення та місця художньо-педагогічних компетентностей у професійній діяльності, забезпечення змін значущих мотивів, формування системи професійних цінностей, потреби у самопізнання, самооцінки і самовдосконалення. Дані умови реалізуються через низку наступних заходів.

1. Створення на лекційних, практичних, лабораторних заняттях ситуацій розмірковування й успіху, в основі яких особливого змісту набуває технологія

співпраці викладачів та студентів, спрямована на послідовне збагачення професійного досвіду студента і педагогічної майстерності викладача.

2. Стимулювання духовно-творчої самореалізації, самовдосконалення студентів через художньо-педагогічну діяльність. Даний аспект передбачає формування світогляду як системи знань, поглядів та ставлень студента, обов'язковою базою якого є знання в галузі історії, культури, релігії, мистецтва, педагогіки та психології.

3. Індивідуалізація та диференціація процесу навчання із застосуванням розвиненої системи технологій особистісно зорієнтованого підходу (проблемні лекції, практикуми, практичні заняття, тощо). Надання навчальному матеріалу особистісно-значущого змісту. Структурування навчального матеріалу з позицій організації пошуково-творчої та самостійної діяльності студентів.

4. Застосування активних методів і форм навчання для відображення можливостей майбутніх фахівців у професійній діяльності. Впровадження у навчальний процес інтенсивних та інтерактивних технологій: дискусій, мозкових штурмів, обговорень, рольових та ділових ігор, тренінгів, презентацій і самопрезентацій, майстер-класів та творчих майстерень.

Вчені-дослідники визначають організаційно-педагогічні умови як сукупність об'єктивних можливостей, що забезпечують успішне розв'язання завдань або як функціональну залежність компонентів педагогічного явища від комплексу об'єктів у різних проявах [6]. Організаційно-педагогічні умови визначимо як сукупність чинників, що забезпечують організацію, регулювання, взаємодію об'єктів і явищ педагогічного процесу для досягнення поставленої мети.

Організаційно-педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі мистецької освіти на основі застосування інноваційних технологій реалізовуватимуться через такі заходи:

1. Створення інноваційного середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до мистецько-освітньої діяльності, спрямованого на забезпечення самореалізації особистості майбутнього вчителя початкової школи у галузі мистецької освіти та заснованого на розробці та застосуванні у навчальному процесі інтенсивних, інтерактивних та інформаційно-комунікаційних форм і методів задоволення його професійно-освітніх та художньо-творчих потреб.

Проектоване нами інноваційне освітнє середовище характеризується такими ознаками: наявність настанов та позитивної мотивації на художньо-педагогічну діяльність майбутнього вчителя початкової школи; здійснення цілеспрямованої, систематичної підготовки студентів до опанування знаннями з психолого-педагогічних та професійно-орієнтованих дисциплін художньо-педагогічного спрямування та формування індивідуально-творчого стилю професійно-педагогічної діяльності; наявність емоційно-сприятливого клімату та взаємостосунків співпраці і співтворчості, діалогового спілкування між викладачами і студентами у процесі професійної підготовки; створення

атмосфери культурно-освітнього середовища, наповненого художньо мистецьким змістом;

2. Розвиток технологічної компетентності викладачів вищої школи. Під технологічною компетентністю ми розуміємо процес поглибленого ознайомлення викладачів з науковими основами різноманітних інноваційних технологій, розвиток спеціальних практичних навичок та вмінь використовувати дані технології, формування певних психологічних і моральних якостей, необхідних для роботи в інноваційному художньо-педагогічному освітньому середовищі.

Впровадження інноваційних технологій висуває до викладача такі вимоги, які спонукають його одночасно виступати в різних ролях і демонструвати різні види компетентностей. Для проведення інтенсивних ігрових технологій на високому професійному рівні, викладачеві потрібні технологічні компетентності, які включають спеціальні комунікативні, інтерактивні, перцептивні та ігрові знання, уміння і навички і психологічну готовність до діяльності.

Комунікативна компетентність – це організація спілкування та співпраці між студентами, що базується на розумінні сказаного, умінні говорити, здійснювати вербалізацію і слухати. Педагогу необхідно використовувати навички активного рефлексивного слухання і задавання запитань, бути готовим до використання альтернативних методів навчання. Педагог повинен вміти організувати внутрішньо-групове та між-групове спілкування, керувати активністю учасників ігрової взаємодії.

Інтерактивна компетентність – це здатність організувати інтерактивну, ефективну взаємодію студентів на основі інноваційних технологій; уміння керувати командною роботою. Викладач повинен володіти навичками командо-утворення, стратегіями взаємодії; шукати компроміси, форми співробітництва, конкуренції, пристосування. Уміння визначати лідера, розподілити ролі, організувати групову взаємодію дозволяє викладачеві домогтися на інтерактивних заняттях освітньої результативності.

Перцептивна компетентність – це здатність навчити правильного сприйняття одне одного, формування сприятливого першого враження і взаєморозуміння на емоційному і когнітивному рівнях.

Ігротехнічна компетентність – це спеціальні знання і вміння з інтенсивних та інтерактивних технологій ігрового моделювання, а також конструювання, підготовка, проведення та аналіз і оцінка результативності ігрових технологій, використання технік зворотного зв'язку, підведення підсумків, рефлексії. Крім перелічених викладачеві необхідно володіти креативними технологіями і вміннями створювати творчу атмосферу, техніками психологічної підтримки, арт-терапії, зняття напруги, здатністю відновлювати свої фізичні і душевні сили та іншими вміннями.

Інноваційне навчання має цілий спектр методологічних переваг, пов'язаних насамперед з їх розвивальним потенціалом. Ці переваги базуються на

активному, емоційно забарвленому спілкуванні учасників заняття одного з одним і викладачем. Ефективна робота викладача в режимі інноваційних технологій навчання залежить від певних умов. Перша умова – відповідність можливостей викладача цілям і задачам даної технології. В залежності від мети вибраної технології викладачеві доводиться виступати в ролі організатора, комунікатора, психолога. Друга умова – наявність у викладача професійного досвіду участі в груповій взаємодії. Для цього необхідно володіти діалоговим спілкуванням, організовувати спільне обговорення, колективні розв'язання проблеми, спонукати партнерські стосунки викладача і студентів, відкритість, зворотній зв'язок. Третя умова – це особистісна інноваційна спрямованість самого викладача, відкритого до використання у своїй діяльності нових технологій;

3. Створення матеріально-технічних умов, яке передбачає використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій: аудіовізуальних засобів, сервера для збереження аудіовізуального матеріалу, електронних носіїв для передачі й розповсюдження мультимедійного матеріалу серед викладачів та студентів, архіву для збереження наявних матеріалів на електронних носіях, виходу до глобальної мережі Інтернет.

Умовою удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в галузі мистецької освіти засобами інформаційно-комунікаційних технологій навчання вбачаємо в наступних заходах: розробка інтерактивних комплексів навчально-методичного забезпечення дисциплін «Образотворче мистецтво з методикою викладання», «Теорія та методика музичного виховання з основами хореографії», «Методика викладання інтегрованого курсу «Мистецтво», «Методика викладання освітньої галузі «Мистецтво»; опрацювання візуального супроводження (презентацій) до опорних конспектів лекційних занять навчальних дисциплін художньо-педагогічного спрямування; використання навчальних тестів, ділових ігор, імітаційного моделювання та проектування у комп'ютерному варіанті на практичних та лабораторних заняттях; розробка електронних підручників та посібників, де текстовий матеріал поєднується з графічними елементами, довідково-інформаційних матеріалів для організації самостійної та індивідуальної роботи студентів; використання ліцензованих програмних педагогічних засобів, відеофільмів, записів музичних творів; створення та використання тестуючих систем з метою діагностики фахових знань та умінь майбутніх учителів початкової школи; розробка і впровадження дистанційних курсів навчання;

4. Оновлення змісту мистецької освіти майбутніх учителів початкової школи. З метою забезпечення професійної підготовки майбутніх педагогів початкової школи у галузі мистецької освіти до навчальних планів ступеня вищої освіти «бакалавр» включено навчальні дисципліни: «Образотворче мистецтво з методикою викладання у початковій школі», «Теорія та методика музичного виховання з основами хореографії»; ступеня вищої освіти

«магістр» – «Методика викладання інтегрованого курсу «Мистецтво»; «Методика викладання освітньої галузі «Мистецтво».

Зазначені навчальні дисципліни передбачають формування основ професійної свідомості вчителя початкової школи та викладача професійно орієнтованих дисциплін художньо-педагогічного спрямування у вищому навчальному закладі, зокрема поглиблення, систематизація знань, удосконалення вмінь і навичок студентів та магістрантів з «Образотворчого мистецтва з методикою викладання», «Музичного виховання і основ хореографії з методикою викладання», «Методики викладання інтегрованого курсу «Мистецтво» у початкових класах та озброєння їх теоретичними знаннями, практичними умінями і навичками для успішного навчання студентів методики викладання мистецьких дисциплін у початкових класах, а саме оволодіння знаннями про цілі і засоби, плани і програми, сучасні педагогічні технології у галузі викладання художньо-естетичних дисциплін для молодших школярів та знаннями про зміст, форми, методи, технології викладання та організаційні засади побудови навчально-виховного процесу у вищій школі.

Для реалізації цієї умови розроблено навчально-методичні комплекси до даних учбових дисциплін: дидактичні та наочні засоби, науково-методичне та навчально-методичне забезпечення, комплекс електронних засобів навчання, що забезпечують власне наукову і образно-наочну, емоційно насичену інформацію.

Отже, у ході дослідження виокремлено ознаки інноваційного середовища професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до мистецько-освітньої діяльності. Його охарактеризовано низкою умов: наявністю емоційно-сприятливого клімату та взаємостосунків співпраці і співтворчості між викладачами і студентами; створенням атмосфери, наповненої духовно-просвітницьким художньо-мистецьким змістом; формуванням індивідуально-творчого стилю майбутньої професійної діяльності; запровадженням широкого спектру організаційних форм у поєднанні з інноваційними освітніми технологіями; підвищенням рівня професійної компетентності викладача у галузі мистецької освіти; оновленням матеріально-технічної бази та навчально-методичного забезпечення.

Впровадження у навчальний процес закладу вищої освіти окреслених педагогічних умов сприятиме підготовці майбутнього вчителя початкової школи у галузі мистецької освіти засобами інноваційних технологій навчання, який спроможний буде свідомо і творчо реалізувати професійну компетентність за достатнього рівня володіння необхідними суспільно-комунікативними знаннями, вміннями та особистісними характеристиками.

Список використаних літературних джерел

1. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности. Казань, 1988. 228 с.

2. Бабанский Ю. К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований: дидактический аспект. М.: Педагогика, 1982. 192 с.

3. Высоцкий С. В. Структура психолого-педагогических условий формирования поисково-творческой направленности личности в процессе обучения. *Наук. вісник Південноукраїнського держ. пед. ун. імені К. Д. Ушинського: Збірник наук. праць*. Одеса. 1999. Вип. 8–9. С. 90–94.

4. Исаев И. Ф. Школа как педагогическая система: основы управления Белград: Изд-во БГУ, 1997. 145 с.

5. Кондрашов М. М. Педагогічне керування освітнім середовищем як умова формування професійної позиції студентів університету. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія. Зб. статей*. Ялта: РВВ КГУ, 2014. Вип. 42. Ч. 4. С. 168–173.

6. Назаренко Г. І. Організаційно-педагогічні умови забезпечення наступності в навчанні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.09 «Теорія навчання». Кривий Ріг, 2002. 21 с.

7. Ярошинська О. О. Освіта як невід'ємний конструкт поняття «освітнє середовище професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів». *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, 2014. № 3 (37). С. 430–432.

References

1. Andreev V. I. (1988). *Dialektika vospitaniya i samovospitaniya tvorcheskoy lichnosti*. Kazan (In Russian).

2. Babanskiy Yu. K. (1982). *Problemy povysheniya effektivnosti pedagogicheskikh issledovaniy: didakticheskiy aspekt*. Moskva: Pedagogika (In Russian).

3. Vysotskiy S. V. (1999). *Struktura psikhologo-pedagogicheskikh usloviy formirovaniya poiskovo-tvorcheskoy napravlenosti lichnosti v protsesse obucheniya* (In Russian). *Nauk. visnyk Pivdenoukrainskoho derzh. ped. un. imeni K. D. Ushynskoho: Zbirnyk nauk. prats (Science Bulletin of the Southern Ukrainian State. ped un named after K. D. Ushinsky: Collection of Sciences works)* Odesa, 8–9, 90–94 (In Ukrainian).

4. Isayev I. F. (1997). *Shkola kak pedagogicheskaya sistema: osnovy upravleniya* Belgrad: Izd-vo BGU (In Russian).

5. Kondrashov M. M. (2014). *Pedahohichne kerovane osvittie seredovysheche yak umova formuvannya profesiinoi pozytsii studentiv universytetu. Problemy suchasnoi pedahohichnoi osvity. Ser. : Pedahohika i psykholohiia. Zb. statei (Problems of modern pedagogical education. Ser. : Pedagogy and Psychology. Collection of articles)*. Yalta: RVV KHU, 42, 4, 168–173 (In Ukrainian).

6. Nazarenko H. I. (2002). *Orhanizatsiino-pedahohichni umovy zabezpechennia nastupnosti v navchanni ditei doshkilnoho ta molodshoho shkilnoho viku: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: spets. 13.00.09 «Teoriia navchannia»*. Kryvyi Rih (In Ukrainian).

7. Yaroshynska O. O. (2014). *Osvita yak nevidiemnyi konstrukt poniattia «osvittie seredovysheche profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv» Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii (Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies)*. Sumy, 3 (37), 430–432 (In Ukrainian).

Рецензент: д.пед.н., професор Дем'янчук А. С.